

**A NÉPDALOK FONTOSSÁGA:
A „KIS TÖRTÉNET” ÉS A „NAGY TÖRTÉNET”¹**

Kodály a népdaloknak megkülönböztetett jelentőséget tulajdonít, zenepedagógiai manifesztuma külön hangsúlyt fektet a népdal beillesztésére a pedagógia keretrendszerébe. A népdal „a magyar nép lelkének tükre” írja (Selected Writings, 24. o.), mindamellettt szerepe van a kulturális identitás, a társadalmi értékek és a személyes jelentés megformálásában is. Jelen írás arra tesz kísérletet, hogy rámutasson, a népdalokkal, mint a tanulási-tanítási folyamat építőelemeivel nem csak az átfogó módon értelmezett és hön áhított oktatási célokat érhetjük el, és mindezt kellő eleganciával, hanem a népdalok valamennyi érintett számára – diákok, tanárok, szülők és a szélesebb értelemben vett társadalom – jelentős tudást hordoznak a fogalom belső és külső értelmezésében egyaránt. Jelen írás azokra a folyamatokra reflektál, amelyek során a népdal befogadásából megszületik a személyes és a közösségi jelentés a tanítás és a tanulás kontextusában.

A népdalok zenepedagógiai jelentősége már a legkorábbi évektől tetten érhető a gyermek valódi zeneiségének előhívásában. Dobszay hívja fel rá a figyelmet, hogy „a zeneoktatás legfontosabb tananyaga az egyszólamú népdal”. (52.old.) Óriási az a népzenei anyag, amely osztálytermi környezetben is alkalmas tanítási-tanulási célra. A népzenei repertoár egyszerű, világos és miniatűr formában tartalmaz kulcsfontosságú zenei karaktereket, amelyek szintén páratlan tanulási lehetőséget nyújtanak. Egyszerűsége és vonzereje nem csak az aktív részvételt segíti elő a tanulási folyamatban, hanem a tantárgy-specifikus képességek és tudás fejlesztését is. Nagy energiákat és tudást fektettek a legkülönbözőbb nyelvi és kulturális kontextusokból származó népdalok és népi játékok összegyűjtésébe, elemzésébe, tananyagba való lépésről lépésre történő beépítésébe és alkalmazásába tovább igazolva, hogy a népzenei repertoár melletti döntés milyen eredményes a tanulási-tanítási folyamatban. Az egyszerűségében és hatékonyságában páratlan kodályi oktatásfilozófia és gyakorlat a népzenei repertoár melletti a lépésről lépésre történő, az ismert elemtől az ismeretlen felé haladó fejlesztés fontosságát hangsúlyozza miközben

¹ Elhangzott a 20. Nemzetközi Kodály Szimpózium nyitó beszédéeként, 2011. júliusában, Brisbane-ben, Ausztráliában.

a tanulásban résztvevő érettségéhez, fejlődéséhez és környezetéhez illeszkedik – ez egyben evolúciójának alapjául is szolgált. Mindazonáltal, ha itt pusztán a megfelelő tananyag kiválasztásáról és gondos, lépésről lépésre történő adagolásáról volna szó a tanulás maximalizálása érdekében, akkor nyilvánvalóan más tananyag is alkalmas lenne erre. Vajon így van? Mi a helyzet a pop vagy a jazz zenével?

Miért ne írhatnánk végtelenül egyszerű karakterekből álló zenét, amit aztán fokozatosan fejlesztünk az egyre bonyolultabbak irányába? Számtalan publikációban visszaköszön ez a gondolkodásmód, de ezek közül igen kevés állta ki az idő próbáját. Az is látszik, hogy a fokozatos előrehaladás a tanulásban csak része a megoldásnak. A népzenei anyag bevonása a tanulási folyamatba jóval többet eredményez annál, minthogy leegyszerűsítsük a tanulási hozzáférés és a logikus előrehaladás kérdésére. Kodály módszerében az alapvető zenei cselekvés az éneklés, Kodály zenepedagógiai gondolatainak esszenciájaként határozza meg. Szélesebb oktatási perspektívából tekintve a kérdést, érdemes itt megjegyeznünk, hogy az éneklés aktív részvételt vár el a tanulóktól. Dobszay szerint:

A zeneoktatásunknak elsődlegesen a tanulók aktív részvételét, és nem pedig a zene passzív hallgatását kell céloznia, az emberi hang az egyetlen, mindenki számára elérhető hangszer. Azonkívül, az éneklés a zene alapvető élményét hívja elő, mivel, Kodály szerint, a zene az éneklésből ered. (52.old.)

Az éneklés az aktív részvétel alapvető ösztönzője

A kutatók világszerte megkülönböztetett figyelmet szentelnek a tanulói aktív részvétel jelentőségének (Brown, 2008; Dobszay, 1992; Elliot 1995; Gardner, 1993; Silberman, 1996), az oktatási folyamatokban való aktív részvétel alapvetően fontos a tudás megkonstruálásában. A konstruktivizmus azon a tényen alapul, hogy a tanuló cselekvés és tapasztalatszerzés révén többet tanul, mintsem a megfigyelésből (Dewey, 1963).

Központi gondolata, hogy az ember nem üres edény, ami arra vár, hogy a tudással megtöltsék, az embert sokkal inkább a tudás keresése motiválja. Brown (2008) szerint a tanulás akkor a legeredményesebb, ha „a diákok aktívan kapcsolódnak a tudás létrejöttéhez és megértéséhez” (31. old.) A Kodály-osztályokban a gyerekek énekelnek, táncolnak, zenés játékokat játszanak,

ugyanakkor számos a zenei tudáshoz kapcsolódó feladatot is végeznek, mint kottázás és kottaolvasás, a tudást ritmusok variálásával és dallamok improvizálásával alkalmazzák – röviden a kodályi alapú osztályban aktív, éber figyelemmel kísért tanulás zajlik.

Érdeemes hangsúlyozni, hogy a kodályi alapú oktatásban a tanulók a zenét nem csak átélik, és nem csak megkonstruálják a tudást, hanem a zenész szerepét is felveszik. Azzal hogy előadja, a tanuló maga hozza létre a zenét, és annak minősége nem csak a gondos tanári irányítással, hanem a gyermekekben látenszen meglévő zenei képességek felszínre hozásával is összefügg. Fontos megjegyeznünk azt, hogy a zeneoktatás ebben az értelemben nem leereszkedés a gyerekhez, nem „öntjük belé” a tudást, hogy megtanuljon zenélni, hanem sokkal inkább a gyerek felemelése az autentikus zenei cselekvéshez. Egyre növekvő tendenciát mutat korunkban a gyerekek pátyolgatása, egyúttal a gyerekekben meglévő tanulási képesség és az intelligens tanulási részvétel csökkentése – számomra ugyanakkor teljesen nyilvánvaló, hogy a gyerek igenis birtokában van a pontos és kiváló zenei teljesítmény képességének. Még a nagyon kicsi gyerek is a korai években zenélhet úgy, mint egy igazi muzsikus; bizonyítékok vannak az előadóművészi viselkedésre és hozzáállásra a gyerekeknél. A zenélésnek ez az élménye és gyakorlata szolgál alapul a szélesebb értelemben vett zenei megértés személyes élményének a gyereknél. Itt fontos rámutatnunk, hogy nem a gyerekekből hiányzik a tudás, hanem oktatási rendszereink nem teremtenek megfelelő alkalmat arra, hogy a gyerekek megvalósíthassák eleve meglévő képességeiket.

A zenével, a zenélés világával történő első találkozásnak mélységes jelentősége van a hosszú távú tudás kialakításában. Ennek a keretrendszernek a kulcskomponense, hogy a tapasztalás megelőzi az intellektualizáció folyamatát, és számomra ez alapvető a tudás kialakítása szempontjából. Laurens van der Post szerint:

Az élet egyik törvénye, hogy az új jelentésnek léteznie kell, mielőtt ismertté válna, és különös módon a modern ember már olyan sokat tud, hogy ennek a tudásának foglya lett. Az emberi szellem a régi, dinamikus koncepció szerint az emberi tudás határain helyezkedik el, ez azonban mára a múlté. A tudásunk mögé rejtőzünk. A modern ember tudásának van egy különösen dühös és agresszív tulajdonsága; ha valamit nem tud, nem ismer, dühös lesz tőle, gyűlöli, és elutasítja. Elveszítette az

ismeretlenre való rácsodálkozás eszméjét és ellenségként kezeli. Elvágja magát a tapasztalástól, ami a tudást megelőzi, és ami új jelentéssel gazdagítaná az életet. Érdekes módon soha nem tanulmányozták még ennyire az életet. Az ember méréseket végez a működéséről, a ritmusáról, de valahogy a megtapasztalását elutasítja (van der Post, *Patterns of Renewal*, 2. oldal).

Meggyőződésem, hogy ha a szövegbe illesztjük a „zene” szót, a mondanivaló legalább annyira érvényes így is:

A zenei tapasztalat megelőzi a tudást, ez a zenei tapasztalás új jelentéssel gazdagítaná az életet. Érdekes módon, soha nem tanulmányozták még ennyire a zenét. Az ember méréseket végez a működéséről, a ritmusáról, de valahogy nem tapasztalja meg { a zenét }.

Kodály jóval van der Post előtt tudta, hogy csak a zene megtapasztalásán keresztül ébresztheti rá az embert az emberi szellem zenében megnyilvánuló lehetőségeire. A zene megtapasztalása és nem a róla szóló tudás az elsődleges, tapasztalat hozza létre az alapját valamennyi jelentésnek. Úgy vélem, részben ez is megmagyarázza Kodály népdal, és a népdalt éneklők iránti csodálatát, szinte már-már áhítatos tiszteletét.

A szöveg fontossága

Az éneklés egy másik lényeges oknál fogva is fontos. Az éneklés szöveges alapú, a szöveg elkerülhetetlenül kapcsolódik a képzelethez, a természetes világot és teremtményeit jeleníti meg, szereplőket is felvonultató eseményeket; röviden a szöveg történetet mond el. A történetmesélés humanitásunk alapvető része, mindenütt és minden korban a legmélyebb rétegekben érinti meg az embert. Joseph Campbell, a nagyszerű mitológia-kutató emlékeztet minket, hogy a történetek és a szimbólumok egyetemesek, kultúrákon ívelnek át. Bill Moyers szerint a történetek és mítoszok a tudás olyan lényeges elemeit tartalmazzák, melyek a lehető legközvetlenebb módon érvényesek az emberi viszonyokra, a mitológiai „anyag” olyan maradvány „amelyekből belső hiedelemrendszerünk falai létrejönnek” (p. xiv). Hozzáteszi, hogy a mítoszok és a történetek belső térképként szolgálnak azokról az úti élményekről, amelyekről az utasok az útjuk során beszámoltak (Moyers, 1988, p. xvi). Az ilyen alapvető tulajdonságok jelenléte minden emberi törekvésben rávilágít „az alapelvek

középpontba helyezésének állandó igényére az emberi pszichében” (Moyers, 1988, p. XVI).

Nem csak a népdalok és a történetek jelentőségét érthetjük meg Campbell és a többi kutató munkájából, hanem minden olyan kulturális termékét, amely emlékeztet minket kik is vagyunk, és honnan jöttünk. A népdal esetében azonban van még egy szempont, amiről szót kell ejtenünk. Említettük, hogy a népdal történetet mond el, és különösen a ballada figyelemre méltó a tekintetben, ahogyan a történetet közvetíti.

Vizsgáljunk meg a jól ismert angol balladát, a Barbara Allent, hogy rávilágítsunk erre a lényeges pontra:

Barbara Allen

[Eleanor Fortescue-Brickdale](#) illusztrációja

Scarlet városában, ahol születtem, élt egy lány.
Minden fiút megríkatott; úgy hívták Barbara Allen.
Május havában, amikor minden zöld bimbó duzzad,
halálos ágyban az ifjú Jemmy Grove Barbara Allen iránti
szerelme miatt.

Lassan-lassan megérkezett a lány, odament hozzá.

S mikor megérkezett, csak ennyit mondott:

„Fiú, látom, meghalsz.”

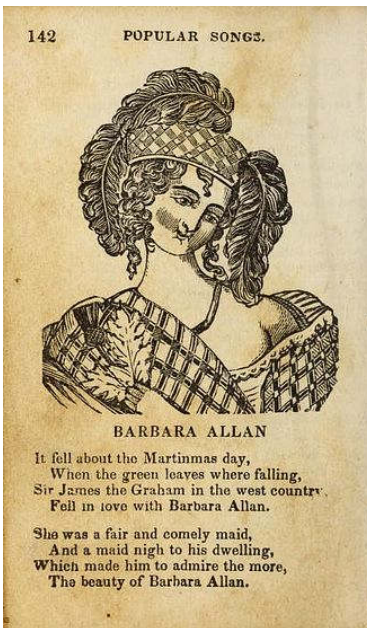
Aztán elsétált a mezőkön túlra, onnan hallotta, hogy a harang halottért szól.

„Gyötrelem” - sírta a harang Barbara Allen fülébe.

Amikor az ifjú meghalt, és lent feküdt a sírban, fájdalom sújtotta a lány szívét.

„Anyám, anyám készítsd az ágyam, mert holnapra meghalok.”

Szüzek, búcsúszom, ne hibázzatok úgy, ahogyan én. Okuljatok a kegyetlen Barbara Allen bukásából.”

[Barbara Allen](#)

MENU

0:24

sung by Hule "Queen"
Hines, recorded
by [John](#) and Ruby Lomax
at Florida State Prison,
June 4, 1939.

Problems playing this file? See [media help](#).

Érdeemes megvizsgálni a történetet a „Kis történet” és a „Nagy történet” kettős perspektívájából. A „Kis történet” szempontjából a ballada tragikus történet egy balsorsú szerelemről, a szépség és a vonzerő szeszélyéről, és két gyönyörű fiatal szomorú elvesztéséről. Vannak hasonlóan balsorsú szerelemek modern korunkban? Hallani a viszonzatlan szerelem hasonló következményeiről? Az ehhez hasonló történetek táplálják a szenzációra éhes modern kori médiát, viszont én mindig mélyen elszomorodom ezek hallatán.

A „Nagy történet” perspektívájából tekintve a dal egy olyan fájdalmasan ismerős történetet mesél el, ami bárhol, bármely népcsoportnál és bármikor megtörténhetett volna. Nem egyedi és nem is csak egy bizonyos embercsoportra jellemző, egy adott időben. A közös emberi tapasztalat ágyazódott be a mesébe, az énekelve elmesélt történet valamennyiünket emlékeztet hasonló történetekre saját világunkban. Ezáltal a közvetlen „Kis történet” egy mélyebb üzenetet is közvetít: az emberi tapasztalatok miriádjából desztillált bölcsességet, ami által a népdal a „Nagy történet” elbeszélésének szolgálatába áll. Távolságra álljon tőlem, hogy erkölcsi tanmesévé redukáljam a művet. Ellenkezőleg, az ének művészileg ragadja meg, és idézi fel az emberi tapasztalat lényegét, amely egyszerre egyedi és univerzális.

A „Nagy történet” jelentősége

Végül vizsgáljuk meg röviden a Kodály által mindig hangsúlyozott kapcsolatot, ami a népdalt a legjobb művészi zenével fűzi össze. Számomra legalábbis egyértelmű, hogy a „Kis történet” és a „Nagy történet” újra és újra történő elmesélésének kettős célrendszere ugyanolyan nyilvánvaló a legkitűnőbb népzeneben, mint a legnagyobb zeneszerzők mesterműveinek előadásában. A Moyer-féle mitológiai „anyag”, amelyből „belső hiedelemrendszerünk falai létrejönnek” egyaránt a fundamentuma és a központi bázisa a nagy műveknek. Kodály szerint a magyar népzene azért olyan fontos, mert „a magyarságnak nincs egyetlen olyan rétege, nincs egyetlen olyan élménye, amely ne hagyott volna nyomot rajta” (24. old.) Ugyanez a gondolat tér vissza Dobszaynál is, aki szerint „mély kötődések vannak a zene és a nép életének más megnyilvánulásai között”, és aki szerint a népi kultúra a „népszokások eszközén keresztül formát ad az élet nagy eseményeinek ” (80. old.). Hasonló módon, a zeneirodalom nagy alkotásai, a dalok (lieder) és énekek, az oratóriumok és a misék, a szimfóniák és az operák, a kamarazenei és szóló darabok – legmélyebb, de gyakran rejtett

módon megőrzött szimbólumaink, történeteink és archetípusaink, hiedelmeink és értékeink terhét hordozzák.

A népzenei anyag megőrizte kultúránk és közösségünk meghatározó vonatkozásait, és mindnyájunkban rögzítette. A nagy zeneszerzők a korábban előttük járókra támaszkodva képesek ebből a belső rendszerből meríteni, és közvetlen kapcsolatba hozni minket a történettel, a „Kis” és a „Nagy” történettel egyaránt. A jelentés, a tudás keresése alapvető emberi ösztön, amely minden népben megtalálható, a kultúrától vagy a történelemtől függetlenül. Van der Post állítja, hogy a tudás és nem a boldogság van a legmélyebb és hosszú távon érvényes hatással az ember állapotára.

Nincs semmi baj a boldogság keresésével. Ugyanakkor a boldogság fogalmát ilyenkor olyan értelemben használjuk, mintha az lenne az emberi törekvés végső értelme. De valójában mi a börtönben azt találtuk, és ugyanezt tapasztalom az életben is, hogy a tudás a léleknek sokkal több vigaszt nyújt, mint a boldogság vagy a boldogtalanság. Ugyanis mindent átváltoztat. És onnantól kezdve, hogy az, amiért élsz, amiért cselekszel, számodra jelentést hordoz, már lényegtelen, hogy valójában boldog vagy boldogtalan vagy. Lélekben nem vagy egyedül. Tartozol valahova. (van der Post, 1996)

Én úgy vélem, Kodály mélyen megértette a zenében rejlő lehetőséget, hogy bevonjon minket, hogy értelmet adjon nekünk, hogy önmagunkhoz és másokhoz kötődhessünk, a valahova tartozás érzését nyújtsa számunkra. Oktatásfilozófiája keretet biztosít, ahol a szférák zenéjét megszólaltatva beszélhetünk gyermekeinkkel, és megoszthatjuk velük az elmúlt korok bölcsességét. Kodály azt mondta: „A népdalok... a lélek ősi bútorai”, és figyelmeztetett minket, hogy „műveljük őket továbbra is” (31). Arra bátorítom Önöket, hogy ápolják önnön meggyőződésüket a népdalok fontosságáról. Arra kérem, hogy üljenek rá „a lélek ősi bútoraira”, hogy érezzék a vigaszt és a támogatást – és arra buzdítom Önöket, hogy osszák meg a népdalok szépségét és mélységét a gyerekekkel, hogy ők is megismerhessék a kötődésből eredő hovatartozás érzését.

Szakirodalom

Brown, J. K. (2008). Student-centered Instruction: Involving students in their own education. *Music Educators Journal*, 94: 30-35.

- Campbell, J. (). *The power of myth*.
- Dewey, J. (1963). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
- Dobszay, L. (1992). *After Kodály*.
- Kecskemét: Zoltán Kodály. Pedagogical Institute of Music.
- Gardner, H. (1993). *Frames of Mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Kodály, Z. (1974). *The selected writings of Zoltán Kodály*. London: Boosey & Hawkes.
- Moyers, B. (1988). *The power of myth*. New York: Doubleday.
- Silberman, M. (1996). *Active Learning: 101 Strategies to teach any subject*. Iowa: Prentice-Hall.
- <http://jmt.sagepub.com/content/16/2/75.extract>
- van der post, L. (1962). *Patterns of renewal*. Pennsylvania: Pendle Hill Publications.
- van der post, L. (1996). *Hasten Slowly, The Journey of Sir Laurens van der Post*.

DOBSZAY LÁSZLÓ
A NÉPZENE PEDAGÓGIAI JELENTŐSÉGE
[Dobszay László: *Kodály után, Tűnődések a zenepedagógiáról* (Kecskemét 1991),
II. fejezet]
[A népzene pedagógiai jelentősége](#)

<https://folkradio.hu/folkszemle/cikk.php?id=10>